

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

УДК 343.148 (477)

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-2\(14\)-11-39](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-2(14)-11-39)

Федоренко Владислав Леонідович,

доктор юридичних наук, професор, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, Заслужений юрист України, бульвар Л. Українки, 26, офіс 501, м. Київ, 01133; fedorenko900@gmail.com; +38 044 5921401, <https://orcid.org/0000-0001-5902-1226>

Бутнік-Сіверський Олександр Борисович,

доктор економічних наук, професор, старший науковий співробітник Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, академік Академії технічних наук України, академік Української академії наук; бульвар Л. Українки, 26, офіс 501, м. Київ, 01133; busiv@ukr.net; +38 044 5921401; <https://orcid.org/0000-0003-2492-231X>

Коваленко Валентин Васильович,

доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії авторського права та інформаційних технологій Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, Заслужений юрист України, член-кореспондент Національної академії правових наук України, бульвар Л. Українки, 26, офіс 501, м. Київ, 01133; Kovalenko1505@icloud.com; +38 044 5921401, <https://orcid.org/0000-0002-2041-250X>

СУДОВО-ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ОХОРОНИ ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті висвітлені актуальні проблеми удосконалення судово-правових і економічних механізмів охорони права на об'єкти інтелектуальної власності в Україні, з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду та міжнародного законодавства у цій сфері. Аналізуються загрози для суспільства та держав від іллегальної діяльності в сфері інтелектуальної власності, яка призводить до перебування України в Топ-5 держав (щорічний «Спеціальний Звіт 301» USTR) із найбільшими обсягами тіньової економіки, значну частку якої становлять тіньові операції в сфері інтелектуальної власності. Тому, детінізація стає одним із основних пріоритетів державної політики в сфері інтелектуальної власності, що формує повагу до права на об'єкти інтелектуальної власності, забезпечує його утвердження в суспільстві та державі й ефективний захист добросовісних прав власників. Наголошується, що кроки України зі створення Національного органу інтелектуальної власності (НОІВ) щодо удо-

сконалення в сфері охорони права на об'єкти інтелектуальної власності є важливими, але недостатніми без подальшого посилення судово-правових і економічних механізмів захисту права на інтелектуальну власність.

Аналізуються передумови унормування спеціальних судів у Європі в контексті виокремлення та конституювання судової влади, як самостійної гілки публічної влади, у контексті реалізації доктрини Ш.-Л. Монтеск'є XVIII-XIX ст. Виявлено, що перші спеціальні суди із питань інтелектуальної власності в Європі були встановлені в Конституції Пруссії 1850 р., яка в ст. 91 встановила, що «Законодавчим шляхом мають бути засновані суди для особливих категорій справ, особливо торговельні та промислові суди у таких місцях, де вони є необхідними». Після цього в Німеччині, Великій Британії, США і інших державах Західної демократії були утворені патентні та інші суди, які розглядають спори щодо об'єктів права інтелектуальної власності. В Україні, як і в деяких інших пострадянських республік, спеціалізовані суди з інтелектуальної власності з'являються в XXI ст. При цьому, очікування успіхів від їх діяльності виявились не завжди виправдане. Зокрема, Вищий суду з питань інтелектуальної власності (ВСПІВ), створення якого передбачалось судовою реформою 2016 року, до сьогодні не розпочав свою роботу.

Виявляються та аналізуються ключові проблеми, пов'язані з судово-правовою охороною прав на інтелектуальну власність в Україні, зокрема, проблема функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Серед них, наступні проблеми: відсутність чіткої державно-правової позиції щодо виокремлення спорів, які розглядаються в порядку цивільного, господарського, кримінального та адміністративного судочинства, виключно за об'єктом спору, а саме – об'єктами права інтелектуальної власності, і віднесення їх до виключної компетенції єдиного спеціалізованого суду ВСПІВ; оптимізація строків розгляду спорів щодо права на об'єкти інтелектуальної власності в загальних, господарських, адміністративних судах і, в перспективі, ВСПІВ і ін. Обґрунтовуються пропозиції щодо розв'язання цих проблем.

Ключові слова: інтелектуальна власність, право на об'єкт інтелектуальної власності, державна політика в сфері охорони інтелектуальної власності, порушення права на об'єкт інтелектуальної власності, іллегальна діяльність в сфері інтелектуальної власності, судовий захист права на інтелектуальну власність, спеціалізований суд з питань інтелектуальної власності, Вищий суду з питань інтелектуальної власності, відповідальність за порушення права на об'єкт інтелектуальної власності.

Fedorenko Vladislav Leonidovich,

Doctor of Law, Professor, Director of the Research Center for Forensic Examination on Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, 26, L. Ukrainka Boulevard, office 501, Kyiv, 01133; fedorenko900@gmail.com; +38 044 5921401, <https://orcid.org/0000-0001-5902-1226>

Butnik-Siverskiy Oleksandr Borysovych,

Doctor of Economics, Professor, Senior Researcher of the Research Center for Forensic Examination on Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine, Academician of the Academy of Technological Sciences of Ukraine, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences; 26, L. Ukrainka Boulevard, office 501, Kyiv, 01133; busiv@ukr.net; +38 044 5921401.

Kovalenko Valentin Vasilievich,

Doctor of Law, Professor, Doctor of Laws, Professor, Leading Researcher of the Copyright and Related Rights Sector of the Laboratory of Copyright and Information Technologies of the Scientific

JUDICIAL AND ECONOMIC MECHANISMS OF PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

Annotation. The article highlights the current problems of improving judicial and economic mechanisms for the protection of intellectual property rights in Ukraine, taking into account the positive foreign experience and international law in this area. Threats to society and states from illegal activities in the field of intellectual property, which leads to Ukraine in the Top 5 countries (annual “Special Report 301” USTR) with the largest shadow economy, a significant share of which are shadow transactions in the field of intellectual property. Therefore, de-shadowing becomes one of the main priorities of state policy in the field of intellectual property, which forms respect for the right to intellectual property, ensures its establishment in society and the state and effective protection of bona fide rights holders. It is emphasized that the steps of Ukraine to establish the National Intellectual Property Authority (NIPO) and to improve the protection of intellectual property rights are important, but insufficient without further strengthening of judicial and economic mechanisms for the protection of intellectual property rights.

The preconditions for the normalization of special courts in Europe in the context of the separation and constitution of the judiciary as an independent branch of public power in the context of the implementation of the doctrine of Sh.-L. Montesquieu XVIII-XIX centuries. It was found that the first special courts on intellectual property in Europe were established in the Constitution of Prussia in 1850, which in Art. 91 established that “Courts should be established by law for special categories of cases, especially commercial and industrial courts in such places where they are necessary.” Subsequently, patent and other courts have been established in Germany, the United Kingdom, the United States, and other Western democracies to hear disputes over intellectual property rights. In Ukraine, as in some other post-Soviet republics, specialized intellectual property courts appear in the 21st century. At the same time, expectations of success from their activities were not always justified. In particular, the Supreme Court of Intellectual Property (SCIP), which was envisaged by the judicial reform of 2016, has not yet started its work.

The key issues related to the judicial protection of intellectual property rights in Ukraine are identified and analyzed, in particular, the problem of the functioning of the Supreme Court of Intellectual Property. Among them, the following problems:

- the lack of a clear state and legal position on the separation of disputes about civil, commercial, criminal and administrative proceedings, exclusively on the object of dispute, namely – the objects of intellectual property rights, and their classification exclusive competence of the single specialized court of SCIP;

- optimization of terms of consideration of disputes concerning the right to intellectual property objects in general, economic, administrative courts and, in the long run, SCIP, etc. Suggestions for solving these problems are substantiated.

Keywords: intellectual property, intellectual property rights, state policy in the field of intellectual property protection, infringement of intellectual property rights, illegal activities in the field of intellectual property, judicial protection of intellectual property rights, specialized court on intellectual property, the Supreme Court of Intellectual Property, liability for infringement of the right but the object of intellectual property.

Постановка проблеми. Економіко-правова діяльність у сфері інтелектуальної власності постійно стискається з іллегальною (нелегальною) діяльністю в сфері інтелектуальною власністю, яка здійснюється поза законом та унеможливорює сталий розвиток економіки держави і недержавного сектору, а також набуває особливої актуальності в боротьбі за незалежність країни.

Найбільш поширеними формами іллегальної діяльності у сфері інтелектуальної власності в Україні та за кордоном у XXI ст. залишається: а) піратство; б) плагіат; в) несумлінна реєстрація об'єктів інтелектуальної власності; г) недобросовісна конкуренція; г) підроблення та зміна інформації про об'єкти інтелектуальної власності; д) «розмивання» торговельної марки тощо. Усі зазначені вияви протиправної діяльності в сфері інтелектуальної власності на сьогодні не зникли, й навіть збільшились, при загальній тенденції щодо зниження кількості відповідних судових справ під час протидії пандемії коронавірусу COVID-19, що опосередковано засвідчує майже двократне зниження кількості судових експертиз об'єктів інтелектуальної власності в системі науково-дослідних установ судової експертизи (НДУСЕ) і, зокрема, в науково-дослідному центрі судової експертизи з питань інтелектуальної власності [1, с. 26-31].

Україна продовжує входити у некомфортний рейтинг топ-5 країн

з найбільшою тіньовою економікою (*Black economy, Ghost economy, Shadow economy, Non-observed economy*). Про це, зокрема, свідчить дослідження міжнародної Асоціації дипломованих сертифікованих бухгалтерів (ACCA), присвячене оцінюванню та прогнозу розвитку глобальної тіньової економіки. Згідно з дослідженням, в якому зазначено 28 держав світу, обсяг тіньової економіки в Україні у 2016 р. становив 1 трлн 95,3 млрд грн, або 45,96% від ВВП країни, що загалом складає 2,38 трлн грн [2].

У подальшому, четверту частину від офіційного ВВП України, або 846 млрд гривень або 23,8% за 2018 рік, за оцінками експертів, складала тіньові операції. Такими стали перші результати дослідження стану тіньової економіки в Україні, що провела відома міжнародна компанія *Ernst&Young*, за підтримки *Mastercard*, у рамках укладеного Меморандуму про співробітництво з Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Національним банком України та Державною службою статистики України [3]. Значну частку у зазначених тіньових операціях становить іллегальна діяльність у сфері інтелектуальної власності. Це зумовлює об'єктивну потребу в актуалізації досліджень за напрямком економіко-правової протидії іллегальній інтелектуальній власності.

Слід зазначити, що 25 квітня 2019 року Торговельний представник

Сполучених Штатів (*USTR*) опублікував свій щорічний «Спеціальний Звіт 301» щодо ефективності захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності торговельних партнерів і висновків стосовно списку т.з. «піратських ринків», в якому проаналізовані он-лайн та фактичні (фізичні) ринки, котрі беруть участь та сприяють розвитку піратства у сфері авторських прав і контрафактної продукції [4].

Україна була визначена у «Спеціальному Звіті 301» за 2013 рік Найбільш Пріоритетною Іноземною Країною (НПК) через три причини, які зберігають свою актуальність донині. Це, зокрема: 1) несправедливе, непрозоре управління системою організацій колективного управління (ОКУ), які відповідають за збір і розподіл роялті на користь правовласників; 2) повсюдне використання неліцензійного програмного забезпечення установами українського уряду; 3) невиконання введення ефективних засобів для боротьби з широко розповсюдженим в Україні порушенням авторського права в глобальній мережі Інтернет [4].

На наш погляд, пункт 2 «Спеціального Звіту 301» у 2019-2021 роках почав втрачати свою актуальність через системне забезпечення державних органів ліцензійним програмним забезпеченням, а пункт 3 став предметом серйозної уваги новоствореного Національного органу інтелектуальної власності (НОІС), органів досудового розслідування та судів. Хоча, ситуація у сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні все іще залишається далекою від ідеальної. Про це свідчить і результати подальшого моніторингу ситуації з правової

охороною інтелектуальної власності в Україні.

Так, у грудні 2017 року США оголосили про часткове призупинення переваг України, в якості країни-бенефіціара в рамках Загальної системи преференцій (ЗСП), через нездатність України забезпечити належний та ефективний захист прав інтелектуальної власності. Оголошення про часткове призупинення пільг України в рамках системи ЗСП особливо позначилась на важливість вдосконалення її режиму організації колективного управління (ОКУ). Хоча Україна досягла певного прогресу у вирішенні вищезазначених питань, значні проблеми досі залишаються. США також продовжуватимуть відстежувати останні законодавчі та операційні зусилля, спрямовані на покращення охорони та захисту інтелектуальної власності в Україні.

У Спеціальному Звіті 301 вказані торговельні партнери, які не забезпечують належний або ефективний захист прав інтелектуальної власності, або іншим чином відмовляють у доступі на ринок американським новаторам і творцям (авторам), які покладаються на захист своїх прав інтелектуальної власності. Торговельні партнери, які на даний час викликають найбільшу стурбованість щодо прав інтелектуальної власності, знаходяться у Списку пріоритетного спостереження або у Списку спостереження. *USTR* визначив у своєму Звіті 36 таких країн. Україна у 2019 році залишилась у Списку пріоритетного спостереження, разом із такими країнами як Алжир, Аргентина, Чилі, Китай, Індія, Індонезія, Кувейт, Росія, Саудівська Аравія та Венесуела.

У 2019-2021 роках Україна зробила низку важливих кроків щодо посилення охорони права на об'єкти інтелектуальної власності та протидію іллегальній діяльності в сфері авторського права, права промислової власності та права на інші об'єкти інтелектуальної власності. Зокрема, у 2020 році було створено Національний орган інтелектуальної власності (НОІС), функції якого того ж року було покладено на Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» («Укрпатент»), внесено зміни до чинного законодавства про правову охорону винаходів, промислових зразків і торгівельних марок [5, 6] тощо. Водночас, до сьогодні невіршеним залишається питання про запуск повноцінної роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності та ін.

Зазначене свідчить про потребу пошуку ефективних і легітимних шляхів протидії іллегальній діяльності в сфері інтелектуальної власності, яка має деструктивні наслідки на економічний розвиток України в цілому, з використанням позитивного зарубіжного та міжнародного досвіду судового та позасудового права на об'єкти інтелектуальної власності.

Метою статті є: виявлення проблемних питань щодо удосконалення судово-правових і економічних механізмів охорони права на об'єкти інтелектуальної власності в Україні, з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду та міжнародного законодавства у цій сфері, а також обґрунтування пропозицій щодо розв'язання цих проблем, зокрема, проблеми запуску роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Аналіз дослідження і публікацій. Зростання та поширення масштабів тіньової економіки, зокрема в сфері інтелектуальної власності, спонукало до низки цікавих досліджень, пов'язаних з проблемами теорії та практики протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. У цій публікації здобули аналіз ґрунтовні наукові розвідки уже проведені в монографії за редакцією З. Варналія [7], науковій монографії І. Мазура [8], у практичному посібнику Д. Лонге, П. Рейя, В. Жаров, Т. Шевельової та ін. [9], в підручнику за редакцією О. Світличного [10], а також у низці наукових статей таких дослідників, як А. Білецька [11], В. Нонік [12], Т. Тишук і О. Іванов [13], Ю. Ерке і О. Бетлій та ін. [14], А. Волощук, Х. П. Ярмакі та О. Чернишова [15], О. Савич [16], М. Головова [17] та ін., у тому числі й авторами цієї публікації [18].

Окремо слід відзначити аналітичні публікації адвокатів і представників адвокатських об'єднань (А. Комаха [19], І. Коваль [20] і ін.) з проблем протидії іллегальній діяльності в сфері інтелектуальної власності та аналітичні матеріали у цій сфері. Зокрема, Інформаційна довідка «Кримінально-правова охорона та захист прав інтелектуальної власності (досвід Сполучених Штатів Америки, Сполученого Королівства Великої Британії, Федеративної Республіки Німеччини та Швейцарської Конфедерації)», підготовлена аналітиком Європейського інформаційно-дослідницького центру А. Паршиковою [21] й ін.

Разом із тим, проблематика удосконалення існуючих і формування нових механізмів протидії іллегальній діяльності в сфері інтелектуальної

власності в Україні, на основі позитивного зарубіжного та міжнародного досвіду судового та позасудового захисту права на об'єкти інтелектуальної власності, зберігає свою актуальність і на сьогодні та потребує уваги дослідчених і молодих науковців, експертів і фахівців-практиків. Це зумовлює потребу в ґрунтовному науково-експертному дискурсі з зазначених питань, включаючи питання про запуск роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності, чи ж перезавантаження цього проекту.

Виклад основного матеріалу. Тіньова економіка, як слушно зазначає В. Нонік, утворюється за умов, коли виникає потреба, вмотивованість та можливість вигідно приховувати свою економічну діяльність від широкого кола осіб. Масштаб приховування може бути різним – від приховування самого існування фірми до приховування окремих угод або певних активів [12]. Очевидно, що подібна ілєгалізація має на меті для суб'єктів-делівертів отримання нелегальних доходів, які стають частиною тіньової економіки. При цьому, держава втрачає не лише доходи до бюджету, а й свій авторитет на міжнародній арені, зокрема, потрапляючи до попередньо згаданого «Списку 301» тощо.

Тому, детінізація стає однією з основних державної політики в сфері інтелектуальної власності, ключовим важелем якої є створення правового та економічного поля протидії негативним явищам в інтелектуальній економіці держави. Разом з тим, науковці відмічають, високий рівень тінізації, який об'єктивно призводить до руйнування важелів управління економікою. За попередніми розрахунками

Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки) рівень тіньової економіки у січні-березні 2020 року склав 31% від обсягу офіційного ВВП*. За оцінками Мінекономіки, рівень тіньової економіки у 2019 році склав 28% від обсягу офіційного ВВП, що на 3 в.п. менше за показник 2018 року**, тобто тенденція до зростання рівня тіньової економіки залишається, хоча і відмічається деяке зниження за оцінками Мінекономіки. Визначено, що розміри тіньової економіки в країнах з найбільш розвинутою економікою знаходяться в діапазоні від 8 до 15% ВВП, а в країнах, що розвиваються – від 32 до 35% ВВП [16].

За оцінками Ф. Шнайдера, обсяги тіньового сектору економіки України оцінюються в 45%, що є критично високим показником [22, с. 56-66]. Наведені оцінки, зазначає О. Савич, дозволяють зробити висновок: через високий рівень тінізації економіки український бюджет недоотримує мільярди гривень, які так потрібні в даному економічному становищі [16].

Ілєгална (нелегална) інтелектуальна економіка, зокрема в сфері інтелектуальної власності, тобто незаконне виробництво та продаж легальних товарів, які розглядаються як інноваційна продукція без їх документального оформлення та/або реєстрації інноваційних підприємств з нехтуванням прав промислової інтелектуальної власності та авторських прав, примушує до пошуку дієвих правових важелів її протидії в Україні.

У сфері ілєгалній інтелектуальній власності правопорушників приваблює цінність об'єктів права інтелектуальної власності. З наукової точки зору,

зазначає М. Котенко, інтелектуальна власність – явище складне, багатогранне і неоднозначне в науковому плані, однак аксіоматично воно є соціально цінним, належить до системи соціально цінних явищ, оскільки забезпечує реалізацію громадянами своїх прав та інтересів в сфері інтелектуальної діяльності та закріплення прав на результати такої діяльності. Аксиологічний підхід, відмічає М. Котенко, що функціонально може бути застосований до вивчення інтелектуальної власності в цілому, стосується дослідження інтелектуальної власності як особливої соціальної цінності. Це дозволяє не лише охарактеризувати значення інтелектуальної власності, але і визначити її приналежність до системи понятійно-категоріального апарату юридичної науки, охарактеризувати її як самостійне поняття у ціннісному значенні (вимірі) та удосконалити саме визначення поняття «інтелектуальна власність» як правового явища [23]. Тим самим інтелектуальна власність в цілому стає ціннісно-правовим явищем, забезпечуючи таке акумулювання та закріплення прав суб'єктів інтелектуальної власності.

Саме тому цінності об'єктів права інтелектуальної власності проявляється в двох формах: абсолютній та відносній або комерційній та маркетинговій, яка має суб'єктивний та відносний попит по відношенню до ринку цінностей. Абсолютна форма (комерційна цінність, суб'єктивна цінність) виражена в тому, що збільшення цінності збільшує ринкову вартість об'єкта права інтелектуальної власності. Відносна цінність (маркетингова привабливість, відносний попит) об'єктів права інтелектуальної влас-

ності проявляється в тенденції темпів приросту продажу об'єктів права інтелектуальної власності відносно інших об'єктів на ринку цінностей.

Так, світова торгівля правами на використання об'єктів промислової власності має приріст 12% в рік, а приріст світового промислового виробництва не перевищує 2,5-3% у рік. Назви брендів (торгових марок) стали цінним нематеріальним активом, їх вартість часто перевищує вартість активів в матеріальній формі. Це тенденція, і тенденція загальна. Прикладів цьому немало. Так, у складі 146 млн. дол. вартості компанії *DODGE* 74 млн. дол. – це вартість торгової марки. Компанія «*Phillip Morris*» придбала компанію «*Kraft*» за 13 млрд дол., що на 600% перевищувало вартість її матеріальних активів. Це було зроблено з розрахунку отримати лояльних клієнтів компанії «*Kraft*» [24].

Збільшення абсолютної цінності має прояв і у формі збитків від незаконного використання об'єктів права інтелектуальної власності. Компанії – виробники програмного забезпечення втрачають близько 13-15 млрд. дол., у результаті нелегального використання їх продуктів. За даними торгово-промислової палати Німеччини, щорічні збитки правовласників відомих марок складають близько 100 млрд. дол. в результаті використання їх торгових марок на фальсифікаті [24].

Ці та інші приклади масштабують негативний ефект іллегальної діяльності в сфері інтелектуальної власності як в Україні, так і за кордоном в умовах сьогодення. Але діагностика проблеми – це важливий, але лише перший крок до розв'язання. Розглянемо окремі аспекти економіко-пра-

вової протидії іллегальній діяльності в сфері інтелектуальній власності та судового захисту об'єктів права інтелектуальної власності в контексті запровадження спеціального (спеціалізованого) суду з питань інтелектуальної власності в Україні.

Як відомо, суди були однією з найдавніших інституцій і, одночасно, форм здійснення публічної влади з найдавніших часів. Щодо цього відомий антрополог Ю. Ліпперт писав:

«Коли біблійний патріарх, чи єврейський «батько-родоначальник» сідає біля воріт своєї оселі щоб судити і рядити про справи, винесені на його розгляд членами сім'ї, він виконує суддівський обов'язок на засадах своєї батьківської влади. ... Застосування каральної влади формується лише поступово» [25, с. 282-283].

Судова влада в давньому та ранньофеодальному суспільстві, що проіснувала тривалий час і яка, за свідченням М. Філіпова, *«... полягає в тім, що вона охороняє право у суспільстві»* [26, с. 39], була далекою від судів у їх сучасному значенні. До прикладу, у «варварських правдах» рішення народних зборів поєднували в собі як політичні, так і публічно-правові, в тому числі кримінальні санкції. Водночас, у Салічній правді (*Pactus legis Salicae* або *Lex Salica*), перша редакція якої датується 424 р., навіть смертна кара згадується вкрай рідко. Натомість, часто застосовувався інститут композицій (з лат. *compositio* – «примирення»). Він передбачав примирення через виплату викупу за скоєний злочин. Дослідник історії судів Ф. Дмитрієв писав щодо цього феномену *«приватноправового переслідування»* за кримінальні злочини наступне: *«У найдавнішому*

суді послідовно простежуються початки приватного договору. Цей характер суду у всіх європейських народів до появи державної влади» [27, с. 2-3]

До XVIII ст., навіть при виокремленні початків цивільного та кримінального судочинства, межа між ними була крихкою. Як писав дослідник судової влади М. Філіпов, *«У давні часи у нас право цивільне не відділялось різко від права кримінального ...»* [26, с. 563]. Судова влада не відокремлювалась від публічно-управлінської влади, за відсутності закріплення поділу влади на самостійні гілки.

Відділення судів від органів управління, найбільш рельєфно обґрунтоване Ш.-Л. Монтеस्क'є та закріплення у перших конституціях Європи і Америки кін. XVIII – XIX ст., сприяло розбудові доктрини і практики конституційної держави, для якої характерним був не лише поділ влад на законодавчу, виконавчу та судову, а механізм правових балансів між ними [28, с. 23]. Хоча, за свідченням Ю. Гачека, *«... майже за 100 років до Монтеस्क'є відомий юрист Мевіус (1609-1670 рр.) стверджував: «Виголошення судових рішень є справою суду, публічне управління тим, що відноситься до всієї держави, є справою уряду»»* [29, с. 167].

Лише в 1831 у Конституції Бельгії у ст. 94 уперше було закріплено гарантії незалежності судів від інших органів державної влади: *«Ні один суд, ні одна юрисдикція по спірним справам не можуть бути встановлені інакше, як в силу закону. Не можуть створюватися, під будь-якою назвою, надзвичайні комісії та суди»* [30, с. 132-133]. Подібне положення містила й стаття 49 і 51 Конституції Берна 1831 р. Пізніше схожі конституційні положення з'явилися

і в багатьох інших країнах. До прикладу, в Конституції Женеви 1847 р.(ст. 94), в Конституції Пруссії 1850 р.(ст. 89), в Конституції Греції 1864 р.(ст.ст. 87, 91), в Конституції Данії 1866 р.(ст. ст. 70-71), в Конституції Румунії 1866 р. (ст. 104), в Основному державному законі про судову владу Австрії 1867 р. (ст.ст. 2, 14), в Конституції Нідерландів 1887 р.(ст. 150) і ін.

Після кодифікації процесуального законодавства у XVIII-XIX ст. у більшості держав Європи, включаючи судові статути 1864 року в Російській імперії, до складу якої на той час входили і Українські землі, з'являється розмежування кримінального та цивільного судочинства. На межі XIX-XX століть утверджуються й нові види права – адміністративного (поліцейського) та господарського. Це сприяло появі в минулому столітті відповідних видів судочинства – адміністративного та господарського (торговельного).

Але, ще раніше, конституції окремих європейських держав передбачили створення спеціальних судів для захисту права на об'єкти інтелектуальної власності. Так у ст. 91 Конституції Пруссії 1850 р. встановлювала наступне:

«Законодавчим шляхом мають бути засновані суди для особливих категорій справ, особливо торговельні та промислові суди у таких місцях, де вони є необхідними.

Організація і компетенція таких судів, порядок судочинства в них, призначення їх членів, особливий статус останніх і тривалість їх служби встановлюються законом» [31, с. 404].

Вище наведене положення Конституції Пруссії отримало свій розвиток у кін. XIX ст. – XX ст. як у Німеччині, так і Великій Британії, США та бага-

тьох інших державах. Йдеться, *по-перше*, унормування в конституціях положень про обов'язкове законодавче регулювання охорони права на інтелектуальну власність, а також їх розвиток у спеціальних законах; *по-друге*, створення спеціальних торговельних, промислових, патентних судів, а також судів з інтелектуальної власності. Щодо першого положення, то уже Конституція Німецької Імперії 1871 р. у ст. 4 закріпила, що *«нагляду з боку Імперії і її законодавству належать: ... 5) патенти і винаходи; 6) захист авторських прав»* [31, с. 11-12].

З проголошенням незалежності України в 1993-1994 роках була прийнята низка спеціальних законів про охорону авторського права та суміжних прав, права на винаходи, промислові зразки, торговельні марки і інші об'єкти інтелектуальної власності, а також Господарський і Цивільний кодекси. Прийнята в 1996 році Конституція України закріпила і гарантувала громадянам право на об'єкти інтелектуальної власності та визначила засади системи судоустрою та судочинства України. Під час останньої судової реформи, започаткованої в червні 2016 року, було прийнято Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Ст. 31 цього Закону передбачила утворення в системі спеціалізованих судів Вищого суду з питань інтелектуальної власності [32].

Реалізація названих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», здійснення курсу України на євроінтеграцію, а також заходів щодо протидії тінізації в сфері інтелектуальної власності та посилення судового механізму захисту права на об'єкти інтелектуальної власності стали передумовою для видання Президентом

України 29 вересня 2017 р. Указу «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» № 299/2017 [33], який запровадив у оновлену судову систему України спеціальний суд, до завдань, функцій і повноважень якого віднесено розгляд спорів у сфері інтелектуальної власності.

Уже 3 жовтня 2017 р. Верховна Рада підтримала у другому читанні законопроект № 6232 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» з внесеними доповненнями та змінами [34], яким врегульовуються питання діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності (далі – ВСПІВ).

Так, у новій редакції Господарського процесуального кодексу України (п. 2 ст. 20, § 1 Гл.2) було встановлено, що ВСПІВ розглядатиме:

«1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;

2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

3) справи про визнання торговельної марки добре відомою;

4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майно-

вими правами автора та суміжними правами;

5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;

6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань» [35].

Вище наведені повноваження ВСПІВ відкрили широкі перспективи для посилення судового механізму правової охорони інтелектуальної діяльності та упередження й припинення іллегальної діяльності в цій сфері. У 2018 році було проведено конкурс на посади суддів відповідного суду й у 2019 році т.з. ІР-суд мав почати свою роботу. Але, на жаль, цього не сталося донині. Хоча, 13 лютого 2020 року, відповідно до статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [32], було здійснено державну реєстрацію новоутвореної юридичної особи – ВСПІВ, про що внесений запис до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Зазначимо, що подібна ситуація не є унікальною для колишніх радянських республік. Так, в Білорусі (2000 р.) та Росії (2013 р.) запровадили патентні суди, але ефективності, на яку там розраховували ініціатори відповідних реформ, на сьогодні ще не досягнуто [19].

Щодо правового статусу та діяльності Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності (ВСПІВ) в Україні, то досі в науковому та експертному середовищі триває жвава дискусія, результати якої свідчать про незавершеність формування позиції щодо майбутнього цього спеціалізованого суду, зокрема, щодо запуску його діяльності. Відзначимо, що ініціатива створення ВСПІВ у контексті реалізації судової реформи 2016 року в Україні була загалом позитивно зустрита науковцями, експертами, адвокатами, патентними повіреними і громадськістю. Хоча, ними ж підіймалися і гострі проблеми, пов'язані з особливостями діяльності ВСПІВ і його взаємодії з іншими судами. Наведемо окремі правові позиції щодо утворення ВСПІВ та його призначення в суспільстві та державі.

До прикладу, А. Комаха вбачала, що ВСПІВ розглядатиме патентні спори і спори щодо захисту авторських прав та суміжних прав, як суд першої інстанції. При ВСПІВ створюється апеляційна палата, яка буде переглядати судові рішення як суд апеляційної інстанції. Господарська палата при Верховному Суді буде виконувати повноваження касаційної інстанції [19].

Остання пропозиція вбачається обґрунтованою з огляду на нормативний зміст частини 6 ст. 37 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», яка встановила, що «У Касаційному господарському суді обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо (про): ... 2) захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством» [32].

Власне, на сьогодні ця палата успішно діє в Україні.

На думку А. Білецької, створення в Україні ВСПІВ мало б уніфікувати судову практику у справах у сфері інтелектуальної власності і зменшити випадки застосування різної правозастосованої практики, що було й залишається можливим внаслідок того, що зазначені справи розглядаються судами трьох юрисдикцій (загальної, господарської, адміністративної), а також відбувається різноманітне за змістом застосування одних і тих самих норм законодавства, яке регулює інтелектуальну власність, що створює різну судову практику, а в деяких випадках – цілком протилежну [11, с. 5]. Таким чином, А. Білецька акцентує увагу на такий позитивний аспект впровадження ВСПІВ, як формування єдиним спеціалізованим судом єдиної юрисдикційної (правосудної) практики розгляду спорів, предметом яких є право на об'єкти інтелектуальної власності.

У свою чергу, досліджуючи особливості правового статусу та діяльності ВСПІВ, І. Коваль акцентує увагу на зарубіжному досвіді, який свідчить про те, що кожна окремо взята держава обирає власний шлях до утвердження судової спеціалізації у сфері захисту прав інтелектуальної власності [20, с. 40]. Можемо погодитися з ученою, що вибір моделі спеціального суду з питань інтелектуальної власності залежить від державної політики у сфері охорони ІР, системи національного судоустрою та судочинства, системи законодавства, а також від національної правової системи в цілому.

І. Коваль також відзначає, що на сьогодні існують різні моделі спеціалі-

зації судових органів в зазначеній сфері, а саме: наявність спеціалізованих судів, які розглядають спори виключно у сфері інтелектуальної власності (Великобританія, Туреччина, Таїланд); у складі судів загальної юрисдикції діють спеціалізовані відділення з розгляду справ про інтелектуальну власність або судді зі спеціальною підготовкою (Австралія, Австрія, Китай); функціонують апеляційні суди, що мають виключну юрисдикцію, але розглядають й інші спори (Франція, Індія, США та ін.); наявність спеціальних відділів у нижчих і вищих судах, що розглядають господарські спори (Іспанія, Швейцарія); наявність спеціальних трибуналів, що слухають ці справи (Нова Зеландія, Південна Корея, Сінгапур); питання про створення спеціалізованих судів перебуває на стадії розгляду (Індія, В'єтнам) [20, с. 40].

Слід зазначити, що більшість держав-учасниць *TRIPS* (Угода Про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності) заснували у себе спеціалізовані суди щодо розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності. При цьому, існують різні традиції щодо семантики назв таких судів. У одних випадках, їх називають патентними судами, а в інших – суди з питань інтелектуальної власності. Останнє поняття, очевидно, ширше за предмет судової юрисдикції. Такі суди вирішують спори з питань і на такі об'єкти інтелектуальної власності, на які не видаються патенти. Йдеться про спори з питань авторського права і суміжного права.

Для прикладу, І. Беззуб пише, що у США є суди двох рівнів: суди першої інстанції та апеляційні суди. Усі 94 федеральних судових райони США зведені в 12 регіональних округів, у кожному

з яких діє Апеляційний суд Сполучених Штатів Америки. Апеляційний суд розглядає апеляції на рішення районних судів, розташованих на території даного округу, а також апеляції на рішення федеральних адміністративних органів. Апеляції у справах про порушення прав на винаходи передаються в особливий окружний суд – Апеляційний суд федерального округу. Цей же суд розглядає апеляції на адміністративні рішення Відомства США з питань винаходів і торговельних марок стосовно реєстрації прав на винаходи і торговельні марки і здійснення цих прав в США. [38].

Разом із тим, до дискусійних питань І. Коваль відносить і незвичність назви вказаного суду в частині застосування словосполучення «Вищий суд». Адже остання створює у громадян ілюзію приналежності такого суду до системи судів касаційної інстанції, тоді як цей суд діятиме лише як суд першої інстанції, а касаційний розгляд спорів у сфері інтелектуальної власності здійснюватиметься, зокрема, Касаційним господарським судом. Отже, при обранні назви цього суду було застосовано принцип спеціалізації судів, а принцип інстанційності не враховано [20, 41].

Проблемним питанням є й характер юрисдикції судів з інтелектуальної власності. Так, І. Коваль і інші відзначають, що Вищий господарський суд України вважає, що спори, пов'язані з визнанням недійсними документів, які встановлюють право на об'єкти інтелектуальної власності (свідцтва, патенти), стосуються питань права власності на відповідні об'єкти і за своїм характером є цивільно-правовими чи господарсько-правовими й не нале-

жать до публічно-правових спорів, а тому мають вирішуватися у порядку здійснення господарського судочинства [20, с. 42]. Хоча ця правова позиція, на наш погляд, не може вважатися доконаним твердженням, догмою.

На практиці спори щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності відносять не лише до цивільних і господарських проваджень, а й до адміністративної юрисдикції. У класифікаторі категорій адміністративних справ, побудованому на підставі юридичного змісту спірних відносин, ці спори віднесено до спорів із приводу реалізації державою своїх конституційних обов'язків у сфері економіки [39]. Очевидно, що йдеться про реакцію держави на порушення конституційного права «... володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» (ст. 41 Конституції України [40]) та права на «... на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом» (ст. 54 Конституції України [40]) тощо.

Хоча утвердження ВСПІВ, на нашу думку, є відповідальним і важливим кроком для судової системи України, усе ж експерти і науковці називають ряд недоліків, які потребують свого обговорення та вирішення:

по-перше, недоліком є територіальна віддаленість. Згідно з Указом Президента «Про утворення Вишого суду з питань інтелектуальної власності» № 299/2017, ВСПІВ буде знаходитися в м. Києві, а це одразу породить проблеми з доступом для багатьох громадян;

по-друге, ВСПІВ займатиметься, зокрема, вирішенням справ щодо визнання торговельної марки добре відомою. Проблема криється в тому, що для цього немає чіткого процесуального механізму;

по-третє, основною вимогою до суддів є трирічний стаж, але ніде не вказано, що стаж має бути у сфері інтелектуальної власності. І наостанок, ніде не передбачена потреба у спеціалісті, який володів би спеціальними знаннями з практики застосування права інтелектуальної власності [41].

Щодо останньої тези, то проблема є ще глибшою. Відповідно до нормативного змісту ст. 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», то суддею Вишого суду з питань інтелектуальної власності може бути особа, яка має досвід професійної діяльності: а) на посаді судді не менше трьох років; б) представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) щонайменше п'ять років; в) адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше п'ять років, або ж г) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності), щонайменше п'ять років [32].

Не складно помітити, що законодавець, із незрозумілих причин, позбавив права стати суддею ВСПІВ науковців, хоча наділив у ст. 28 вище згаданого Закону України «Про судоустрій і статус суддів» таким правом кандидатів на вакантні посади суддів апеляційних судів та в ст. 38 кандидатів на вакантні посади суддів Верховного Суду [32]. На наш погляд, кандидатами в судді ВСПІВ могли б бути учені, що мають науковий ступінь у сфері права

та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше десять років. При цьому, доречним було б унормувати вимогу щодо наявності публікацій у сфері інтелектуальної власності.

Ще однією «забутою» законодавцем категорією осіб, які мають спеціальні знання до досвід захисту права на об'єкти інтелектуальної власності в судах є судові експерти, атестовані за видом експертизи «Експертиза об'єктів інтелектуальної власності», спеціальності: 13.1.1-13.9. Вбачається, що право на участь у конкурсі до формування складу ВСПВ слід було б унормувати для судових експертів, які є атестованими і внесеними до Реєстру атестованих судових експертів, який ведеться Мін'юстом, і мають досвід роботи не менше трьох років.

При цьому, слід було б визначити і наявність певної кількості проведених експертиз об'єктів права інтелектуальної власності за цей час. Адже на сьогодні відомим і дослідженим нами попередньо [42, с. 39-44] є феномен «сплячих» (у професійному сенсі) судових експертів, які будучи атестованими за однією й більше судово-експертними спеціальностями, за рік і більше не провели жодної, або одну судову експертизу.

Не менш важливим питанням, яке постає нині, після утворення ВСПВ де-юре, залишається питання про перспективи його завантаженості спорами у сфері інтелектуальної власності в Україні. Власне, йдеться про перспективи запуску роботи та функціонування цього спеціалізованого суду в Україні.

Як уже зазначалось попередньо, утворення спеціальних судів не є чимось новим для теорії та практики

судоустрою та судочинства. Можемо згадати ще роботу Є. Бентама «Про судоустрій», в якій він виокремлював чотири роди необхідних спеціальних судів: «1) військові суди; 2) суди на торговельних кораблях; 3) духовні суди і 4) судова влада в представницьких зборах» [43, с. 13]. Серед них ми ще не зустрічаємо, зі зрозумілих причин, судів з інтелектуальної власності. Хоча Є. Бентам пише в своїй роботі про комерційні суди, які очевидно, могли розглядати й окремі спори, пов'язані з інтелектуальною власністю.

Що ж до утворення та функціонування спеціалізованих судів, заслуговує на увагу позиція Є. Бентама щодо утворення спеціальних судів. У ній мислитель, на нашу думку, виявив основні проблеми, пов'язані з їх створенням. Так Є. Бентам писав: «1) *Перша незручність – надмірна кількість судів.* ... Ваші спеціалізовані суди можуть бути зайняті лише у тому випадку, коли ви покладете на них частину справ, які розглядаються звичайними судами. 2) *Нестача в спеціальних судах.* На перший погляд здається, що це суперечить попередньому, але ця суперечність тільки вдавана. Створюючи спеціальні суди як необхідні, ви маєте установити їх в достатній кількості для надання кожному можливості користуватися ними; якщо їх мало, сторони піддаються незручності віддалених подорожей. 3) У багатьох випадках *невизначеність підвідомчості справ ...*» [42, с. 14].

Інтерпретуючи положення роботи Є. Бентама «Про судоустрій», відзначимо збереження визначених ним проблем щодо спеціалізованих судів і під час створення та спроб запуску роботи ВСПВ в Україні в ХХІ ст. Такими проблемами, на наш погляд, є:

а) відсутність чіткої державно-правової позиції щодо виокремлення спорів, які розглядаються в порядку цивільного, господарського, кримінального та адміністративного судочинства, виключно за об'єктом спору, а саме – об'єктами права інтелектуальною власності, і віднесення їх до виключної компетенції єдиного спеціалізованого суду ВСПІВ. Очевидно, що розгляд відповідних спорів ВСПІВ передбачає принаймні два підходи щодо розподілу судових проваджень з питань інтелектуальної власності: а) формування «монополії» ВСПІВ на розгляд всіх проваджень щодо права на об'єкти інтелектуальної власності, без огляду на вид судочинства; б) конкуренція щодо розгляду справ з питань інтелектуальної власності з загальними, господарськими і адміністративними судами.

На сьогодні в Україні значна частина спорів щодо прав на комп'ютерні програми і бази даних, винаходи, промислові зразки і торговельні марки (знаків для товарів і послуг) розглядаються господарськими судами. Загальні суди (цивільні та кримінальні) й адміністративні суди розглядають такі спори менше. Найчастіше предметом розгляду цих судів стають порушення авторських і суміжних прав, прав на комп'ютерні програми і бази даних, на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), на комерційну таємницю (ноу-хау) і ін. При цьому, в 2020-2021 роках кількість таких спорів на фоні економічної кризи і протидії пандемії коронавірусу *COVID-19* значно зменшилась. Про це опосередковано свідчить і помітне падіння (біля 70%) призначуваних судами експер-

тиз об'єктів інтелектуальної власності в 2020 році [44, с. 24-29].

Отже, формування «монополії» ВСПІВ на розгляд всіх проваджень щодо права на об'єкти інтелектуальної власності, без огляду на вид судочинства, *по-перше*, не можливе без істотних змін до Закону України «Про судоустрій України» і всіх процесуальних кодексів, *по-друге*, істотно зменшить навантаження на господарські суди, що, в свою чергу, рано чи пізно поставить питання про скорочення господарських судів;

б) конкуренція компетенцій ВСПІВ із загальними, господарськими і адміністративними судами в частині розгляду спорів стосовно права на об'єкти інтелектуальної власності в цілому сприятиме розвитку судочинства у цій сфері. Але ж, чи зможе у цьому випадку ВСПІВ швидко і впевнено стати найбільш професійною та авторитетною судовою інстанцією в сфері інтелектуальної власності в Україні? Це питання не риторичне, а доволі складне, залежне від багатьох чинників, включаючи професіоналізм, неупередженість і лідерські якості керівників і суддів ВСПІВ.

Разом із тим, конкуренція ВСПІВ із іншими судами загальної юрисдикції щодо розгляду спорів з питань інтелектуальної власності не вичерпує на сьогодні всю глибину щодо «конкуренції компетенцій». На наш погляд, тенденція щодо зменшення судових спорів з питань інтелектуальної власності буде посилюватися і з огляду на новели законодавства про правовий захист таких об'єктів інтелектуальної власності, як винаходи, промислові зразки і торговельні марки в адміністративному (позасудовому порядку). Йдеться

про Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування патентного законодавства» [6] та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» [5], якими повноваженнями щодо розгляду спорів стосовно винаходів, промислових зразків, знаків для товарів і послуг віднесені до компетенції Апеляційної палати. Остання, відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», є колегіальним органом Національного офісу інтелектуальної власності (НОІВ) «для розгляду заперечень проти рішень НОІВ щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, заяв про визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності недійсними повністю або частково, заяв про визнання торговельної марки добре відомою в Україні та розгляду інших питань, що належать до його компетенції відповідно до цього Закону, інших законів та нормативно-правових актів України» [45].

Очевидно, що Апеляційна палата НОІВ, виходячи з аналізу новел вище згаданого законодавства про правову охорону права інтелектуальної власності, буде спроможна запропонувати для сторін спору важливу перевагу – швидкий, порівняно з судами в цілому, розгляд заяв і інших питань, які по-суті стосуються питань, що в судовому порядку вирішуються господарськими судами і мали б також вирішуватись ВСПІВ. Безперечно, органи, які здійснюють адміністративний арбітраж не можуть замінювати чи підмінювати собою суди. Не всі сторони

будуть задоволені відносно швидким, але не на їх користь рішенням. Тому, певний відсоток рішень, прийнятих Апеляційною палатою НОІВ, все ж таки стане надалі предметом розгляду (перегляду) господарськими судами і ВСПІВ. Але, цей відсоток, на наш погляд, не буде значним;

в) обмеження інстанцій, які розглядають спори з питань інтелектуальної власності виключно ВСПІВ призведе до ускладнень із поданням позовів та участю в судових засіданнях фізичних і юридичних осіб та їх представників за місцем розташування цього суду в м. Києві. Очевидно, що в сенсі суб'єктів судового розгляду спорів з питань інтелектуальної власності ВСПІВ програє розгалуженій мережі загальних і господарських судів, які нині розглядають такі спори і є територіально доступними для більшої кількості фізичних і юридичних осіб, які мають намір захищати свої права на об'єкти інтелектуальної власності в судовому порядку.

Наведені проблеми не вичерпують всі існуючі, пов'язані з удосконаленням механізму судового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні. Але, без їх вирішення запуск роботи ВСПІВ, прихильниками утвердження й діяльності якого є автори цієї статті, буде складним завданням з непередбачуваними наслідками. До того ж, вирішення цієї проблематики спроможне реанімувати «проект ВСПІВ», який на сьогодні залишається невинуватим підзабутим;

г) оптимізація строків розгляду спорів щодо права на об'єкти інтелектуальної власності в загальних, господарських, адміністративних судах і, в перспективі, ВСПІВ залишається

однією з актуальних, але до сьогодні не розв'язаних проблем. Адже час, витрачений на вирішення такого спору є пропорційним до збитків, понесених однією чи й обома сторонами справи. У цьому сенсі вітчизняні судові практики розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності істотно відрізняються від закордонних.

Щодо цього Т. Пашковська зазначала наступне:

«Хоча в судах різних юрисдикцій була введена спеціалізація суддів у справах з інтелектуальної власності, ті судді, як і раніше, перевантажені розглядом інших справ і не мають можливості глибоко вникати у досить специфічні питання. Це призводить до затяжного розгляду справ з ІВ – від 2 до 5 років. Для порівняння, строки розгляду справ патентними судами іноземних держав складають в середньому рік. Так, Патентний суд Великобританії, як правило, розглядає подібні справи за 12–14 місяців, Федеральний патентний суд Швейцарії та Суд з інтелектуальних прав Російської Федерації – за 12 місяців, Федеральний патентний суд Німеччини – максимум за 18 місяців» [46].

У свою чергу, А. Комаха, аналізуючи цю ж проблему, зазначає, що судова статистика щодо строків розгляду спорів, які виникають у сфері захисту прав інтелектуальної власності в Україні, свідчить, що така категорія справ слухається від 2-х років, і це без урахування строків, на які розгляд зупиняється у зв'язку із проведенням судової експертизи. Так, у середньому судовий розгляд відповідних справ займає 3–4 роки. Проте патентні суди в країнах Європи подібні спори вирішують приблизно за 1,5–2 роки. Для прикладу, Федеральний патентний

суд Швейцарії слухає їх за 12 місяців, Федеральний патентний суд Німеччини – максимально за 18 місяців [19].

На наш погляд, унормування оптимальних у часі процедур розгляду ВСПІВ спорів щодо права об'єктів інтелектуальної власності в Україні створить переваги для цього суду, порівняно не лише із загальними, господарськими і адміністративними судами, а й із Апеляційною палатою НОІС, яка на сьогодні, як ВСПІВ, не запустила свою роботу в очікуванні відповідних підзаконних нормативно-правових актів;

г) набуття суддями ВСПІВ компетенцій щодо використання та комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності. В умовах, коли суддівський корпус ВСПІВ сформовано через проведення відповідних конкурсів в 2018 році, а робота цього суду не запущена й у 2021 році, важливою вбачається потенційна спроможність суддівського корпусу ВСПІВ професійно, об'єктивно та оперативно розглядати справи, підвідомчі цьому суду.

Слід враховувати складність вирішення в судовому порядку спірних питань порушення прав інтелектуальної власності в Україні, про що свідчить низка роз'яснень вищих державних судових інстанцій, до яких відноситься: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав»; Постанова Пленуму Вищого господарського суду України (ВГСУ) від 17.10.2012 № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» (з подальшими змінами і доповненнями);

оглядові листи Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про інтелектуальну власність» (за матеріалами Вищого господарського суду України): від 14.01.2002 № 01-8/31, від 14.12.2007 № 01-8/974, від 27.06.2008 № 01-8/383/1, від 23.12.2008 № 01-8/73, від 30.06.2009 № 01-08/411/1, від 04.04.2012 № 01-06/417/2012, від 19.11.2013 № 01-06/1658/2013; оглядові листи Вищого господарського суду України «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти авторського права і суміжних прав» (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України): від 06.05.2005 № 01-8/784, від 17.04.2006 № 01-8/846, від 22.01.2007 № 01-8/25, від 31.05.2010 № 01-08/322 та ін. [47].

У практичній діяльності судів щодо вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, судді, зокрема, на роз'яснення Пленуму Вищого господарського суду України (ВГСУ), до якого відноситься вже згадана постанов ВГСУ № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» [48], у який пленум ВГСУ роз'яснив своє бачення окремих, в тому числі, проблемних питань.

До прикладу, пунктом 6.1. Пленум ВГСУ надав роз'яснення щодо реалізації такого способу захисту як вилучення товарів виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів. Зокрема, Пленум ВГСУ визначив наступне: «Якщо господарським судом приймається такого

роду рішення, то у резолютивній частині рішення, а відповідно – і у видачному на його виконання наказі мають зазначатися як найменування такого роду товарів (матеріалів, знарядь), так і ті притаманні їм ознаки, (в тому числі за необхідності – індивідуальні), які дають можливість виокремити їх з числа інших однорідних виробів (товарів, предметів)» [48].

Безперечно, джерелом спеціальних знань для суддів, які розглядають справи з питань інтелектуальної власності, є відповідна освіта. Серед вимог до кандидатів у судді ВСПІВ, сформованих у ст. 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» немає вимоги про спеціальну освіту. Передбачається, що кандидати, які на час проходження конкурсу вже обіймають/обіймали посаду судді, патентного повіреного чи адвоката мають вищу юридичну освіту рівня «магістр».

Можна висловити припущення, що для суддів, які розглядають справи про порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, не завадила б і спеціальна освіта в сфері інтелектуальної власності. Але, на сьогодні, після прийняття Постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [49], надання вищої освіти за спеціальністю «Інтелектуальна власність» з 2017 року (після завершення навчання попередньо набраних у 2015 році магістрів) в Україні не здійснюється.

Відсутність в Україні вищої освіти у сфері інтелектуальної власності створює проблеми і в частині набуття відповідної освіти судовими експер-

тами, патентними повіреними і іншими категоріями фахівців, чия професійна діяльність пов'язана з правовою охороною інтелектуальної власності. Її вирішення, на наш погляд, можливе через унормування можливості підвищувати кваліфікацію та здійснювати спеціалізацію у сфері інтелектуальної власності на базі суб'єктів, які матимуть відповідні ліцензії на надання освітніх послуг.

д) модернізація державної політики щодо правової охорони інтелектуальної власності, механізмів юридичної відповідальності та санкцій за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності й іллегальну діяльність у цій сфері. На сьогодні відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності передбачена в Цивільному кодексі України, Господарському кодексі України, Кодексі України про адміністративні порушення, Кримінальному кодексі України. Як відомо, за своїм характером, відповідальність за делікти у сфері інтелектуальної власності поділяється на: а) цивільну; б) адміністративну; в) кримінальну. Але, чи є пострадянська ідеологія та архаїчні механізми юридичної відповідальності за порушення права на об'єкти інтелектуальної власності достатніми щоб наблизити Україну до кращих практик охорони права на інтелектуальну власність? Місце України у Топ-5 держав (щорічний «Спеціальний Звіт 301» USTR) із найбільшими обсягами тіньової економіки робить відповідь на це питання риторичною.

Але, чи означає це безвихідь? Ні. Чи є посилення санкцій за відповідні делікти єдиним шляхом посилення правового захисту інтелектуальної

власності в Україні? Теж, ні. На наш погляд, необхідно продовжити, вслід за створенням Національного офісу інтелектуальної власності (НОІС) та Апеляційної палати НОІС, трансформацію державної політики у сфері юридичної відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Згадуваний нами попередньо Є. Бентам у своїй роботі «Вступ до основ моральності і законодавства» помістив Главу XVI «Про пропорції між покаранням і злочином». У ній він, вслід за Ч. Беккарія, сформулював універсальний принцип щодо співвідношення делікту та відповідальності за нього: *«Ціна покарання має бути найменше, чим скільки достатньо для того, щоб перевищити цінність прибутку від злочину»* [50, с. 175]. При цьому, під «прибутком» Є. Бентам пропонував розуміти не лише грошовий прибуток, а й те задоволення чи вигоду, яку людина отримує, чи очікує отримати від задоволення, що врешті й призводить її до скоєння злочину [50, с. 175]. Очевидно, це твердження буде справедливим і щодо юридичної відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності та іллегальну діяльність у цій сфері.

Щодо цієї проблеми можна зробити щонайменше два висновки: *по-перше*, слід переглянути множину санкцій, встановлених за делікти у сфері інтелектуальної власності у Цивільному кодексі України, Господарському кодексі України, Кодексі України про адміністративні порушення та Кримінальному кодексі України, наблизивши їх до міжнародних зобов'язань України у сфері ІР, а також змінити суворість санкцій на невідворотність

юридичної відповідальності. Метою такої відповідальності, на наш погляд, має стати формування в суспільстві нульової толерантності до порушників права на об'єкти інтелектуальної власності, а іллегальну діяльність у сфері ІР зробити економічно збитковою. По-друге, слід ширше використовувати потенціал позасудового розгляду адміністративних деліктів у сфері інтелектуальної власності, забезпечивши тим самим повсюдність виявлення таких правопорушень.

Висновки та перспективи подальших розробок. Отже, можна зробити висновок, що забезпечення належного правового захисту права на об'єкти інтелектуальної власності в Україні передбачає утвердження ефективних нормативно-правових, інституційних (судових і позасудових) та економічних механізмів, функціонування яких здійснюється відповідно до міжнародних зобов'язань нашої держави і з урахуванням кращих зарубіжних практик у ІР-сфері. При цьому, беручи до уваги значущість принципу верховенства права, визначальним у сфері правової охорони інтелектуальної власності є ефективний судоустрій і судочинство.

У цьому сенсі можна згадати слова М. Філіппова, який півтора століття тому написав: «... за гарного судочинства, дайте будь-які недосконалі закони і *судова практика* чи, краще сказати, саме життя напрацює з них розумні звичаї, грамотне розуміння закону та тлумачення закону. ... Але, дайте *недосконалий* закон, чи недосконале зведення законів *недосконалому* судоустрою, і він перетворюється в джерело зловживань» [26, с. 15]. Зазначене твердження, на наш погляд,

поширюється й на вітчизняний судоустрій і судочинство.

Водночас, судова практика у сфері охорони права на інтелектуальну власність буде ефективною за умови завершення судової реформи і запуску роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності з одночасним вирішенням низки проблем, проаналізованих у цій статті (встановлення «монополії» ВСПІВ щодо всіх спорів у сфері ІР, чи включення його до системи діючих в Україні судів загальної юрисдикції, насамперед, господарських, які розглядають на сьогодні такі спори; забезпечення повсюдного доступу до судочинства у сфері інтелектуальної власності; оптимізація строків при розгляді спорів щодо об'єктів права інтелектуальної власності; перегляд державної політики і чинного законодавства в частині цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності та характеру санкцій за делікти в сфері ІР, з метою забезпечення невідворотності відповідальності та формування в суспільстві нульової толерантності до деліктів у сфері інтелектуальної власності; використання потенціалу Апеляційної палати НОІВ та інших державних органів для вирішення спорів з питань інтелектуальної власності в адміністративно-правовій площині *etc*).

Підняті нами у цій публікації проблемні питання щодо удосконалення судово-правових і економічних механізмів охорони права на об'єкти інтелектуальної власності в Україні, з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду та міжнародного законодавства у цій сфері, не вичерпані. Їх слід вважати запрошенням до відповідно-

го фахового наукового-експертного діалогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Федоренко В.Л. Стратегічні пріоритети розвитку Науководослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України у 2021–2023 роках. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління. 2021. № 1(13). С. 11–34.

2. Україна потрапила в топ-5 країн з найбільшою тіньовою економікою / *Офіційний веб-сайт Інформаційного видання “РБК-Україна”*/ URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/ukraina-popala-top-5-strankrupneyshey-tenevoy-1498836744.html>

3. Дослідження тіньової економіки в Україні: майже чверть ВВП – або 846 млрд гривень – перебуває в тіні. / *Офіційний веб-сайт Національного банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaє-v-tini>.

4. Спеціальний Звіт 301 Торговельного представника США за 2019 рік. URL: [events/news/257.html](https://www.usa.gov/events/news/257.html).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями: Закон України від 21 липня 2020 р.// *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 51. Ст. 481.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування патентного законодавства: Закон України від 21 липня 2020 р.// *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 52. Ст. 496.

7. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації: монографія. За ред. З.С. Варналія. Київ: НІСД, 2006. 576 с.

8. Мазур І. Детінізація економіки України: теорія та практика: монограф. Київ:

Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. 239 с.

9. Лонг Д., Рей П., Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. Київ: «К.І.С.», 2007. 448 с.

10. Право інтелектуальної власності: підручн. Вид. 2, змін. і доп. За ред. О. П. Світличний. Київ: НУБіП України, 2016. 355 с.

11. Білецька А.М. Запровадження в Україні судової спеціалізації з питань інтелектуальної власності // *Право і сіцильність*. 2018. № 1-2. С.3–8.

12. Нонік В. В. Основні чинники та шляхи детінізації економіки України: державно-управлінський аспект // *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 2 (17). С. 91–101. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2934/1/16.pdf>.

13. Тишук Т.А., Іванов О. В. Тінізація економіки України у контексті кризових тенденцій // *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2011. № 2. С. 286–298.

14. Ерке Ю., Бетлій О. та ін. Пропозиції щодо детінізації економіки України. Київ: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2011. 23 с.

15. Волощук А.М. Діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності : моногр / А. М. Волощук, Х. П. Ярмачі, О. О. Чернишова. Одеса : ОДУВС, 2013. 176 с.

16. Савич О.В. Основні чинники та шляхи протидії тінізації економіки України // *Ефективна економіка*. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3827>.

17. Головова О.М. Роль адміністративного примусу в боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності // *Держава і право: Зб. наук. праць*. Юридичні і політичні науки; НАН України, Ін-т

держави і права ім. В.М. Корецького. 2007. № 37. С. 294–298.

18. Федоренко В.Л., Бутнік-Сіверський О.Б., Тимошик Л.П. Визначення матеріальної шкоди при порушенні авторського права та суміжних прав в Україні з позиції економічно-правової природи кримінальної відповідальності: проблеми теорії та практики // *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 4(10). С. 11–45.

19. Комаха А. Яким буде порядок розгляду «інтелектуальних» спорів спеціалізованим судом / *Офіційний веб-сайт «Закон і Бізнес»*. URL: https://zib.com.ua/ua/128705-yakim_bude_poryadok_rozglyadu_intelektualnih_sporiv_speciali.html

20. Коваль І. Щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 5. 2016. С. 39 – 44.

21. Паршикова А. Кримінально-правова охорона та захист прав інтелектуальної власності (досвід Сполучених Штатів Америки, Сполученого Королівства Великої Британії, Федеративної Республіки Німеччини та Швейцарської Конфедерації). Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29443.pdf>

22. Варналій З. Шляхи детінізації економіки України та її особливості // *Банківська справа*. 2007. № 2. С. 56–66.

23. Котенко М.В. Ааксіолого-правовий вимір інтелектуальної власності як елементу понятійно-категоріального апарату юридичної науки // *Право і громадянське суспільство*. Електронне наукове видання Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2017. № 3(4). С. 51–59. URL: <http://lclslaw.knu.ua/index.php/item/289-aksioloho-pravovyy-vymir-intelektualnoyi-vlasnosti-yak-elementu-ponyatiyno-katehorialnoho-aparaturyudychnoyi-nauky-kotenko-m-v>

24. Абсолютна та відносна цінність інтелектуальної власності / веб-сайт «Незалежна судова експертиза та оцінка». URL: <https://sudexpert.vn.ua/a401200-absolyutna-vidnosna-tsinnist.html>

25. Липперт Ю. История культуры. В отдельных очерках. Пер. с нем. П.И. Гибермана-Лурье и С.А. Ратнера. Под ред. и с пред. Д.А. Коропчевского. С 120 рис. в тексте. С.-Петербург: С.-Петербургская Электропечатня», 1902. 451 с.

26. Филиппов М.А. Судебная реформа в России. Санктпетербург: Типограф. В. Тушнова, 1871. Том I. Судоустройство. Часть первая. IV с. 662 с.

27. Дмитриев Ф. История судебных инстанций и гражданского судопроизводства от Судебника до Учреждения о губерниях. Москва: В Университ. Типографии, 1859. 581 с., 4 с.

28. Федоренко В.Л. Конституція та конституційна держава: питання теорії та практики // *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 3(9). С. 13–29.

29. Гачек Ю. Общее государственное право на основе сравнительного правоведения. Часть I. Право современной монархии. Под ред. и с пред. М.А. Рейснера. Авториз. пер. с нем. М.Я. Лазерсона. Рига: Изд-е «Наука и Жизнь», 1913. 213 с.

30. Современные Конституции. Сборник действующих конституционных актов. Том I-ый. Конституционные монархии. Перевод под ред. и со вступительными очерками В.М. Гессена и Б.Э. Нольде. С-Петербург: Изд-во «Право», 1905. 596 с.

31. Конституция Германской Империи и главнейшие из относящихся до общегосударственного законодательства статей конституционных актов других иностранных государств. С.-Петербург: Государственная типография, 1910. 123 с.

32. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

33. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29 вересня 2017 р. № 299 // *Офіційний вісник Президента України*. 2017. № 22. Ст. 437.

34. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.

35. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.

36. Реформування судочинства у сфері інтелектуальної власності в Україні / веб-сайт Адвокатського об'єднання Бачинський і партнери. URL: <https://legalaid.ua/ru/article/reformuvannya-sudochynstva-u-sferi-intelektualnoyi-vlasnosti-v-ukrayini/>

37. Бочарова Н. Специализированные суды по вопросам интеллектуальной собственности: аргументы «PRO» и «CONTRA» в современных международных дискуссиях // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2007. № 6. С. 19–34.

38. Беззуб І. Спеціалізований суд із розгляду справ у сфері інтелектуальної власності / Офіційний сайт Центру досліджень соціальних комунікацій НБУВ. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3182:spetsializovaniy-sud-iz-rozglyadu-sprav-u-sferi-intelektualnoji-vlasnosti-2&catid=71&Itemid=382

39. Методичні роз'яснення щодо застосування Класифікатора категорій адміністративних справ, затверджені Рішенням Ради суддів адміністративних судів України від 26.11.2010 № 93 URL: http://www.vasu.gov.ua/ua/judicial_council.html?_m=publications&t=rec&id=164

40. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28

червня 1996 року // *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

41. Реформування судочинства у сфері інтелектуальної власності в Україні / *Офіційний веб-сайт Адвокатського об'єднання Бачинський та партнери*. URL: – <https://legalaid.ua/ua/article/reformuvannya-sudochynstva-u-sferi-intelektualnoyi-vlasnosti-v-ukrayini/>

42. Федоренко В.Л., Тимошик Л.П. Судова експертиза з питань інтелектуальної власності: генезис, поняття, класифікація та система // *Експерт: парадигми юридичних наук та державного управління*. 2019. № 1(3). С. 11–52.

43. Бентам И. О судоустройстве. По франц. изд-е Дюмона. Изл. А. Книрем. С. Петербург: В типографии Правит. Сената, 1860. 222 с.

44. Федоренко В.Л. Стратегічні пріоритети розвитку Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України у 2021–2023 роках. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2021. № 1(13). С. 11–34.

45. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 47. Ст. 36

46. Пашковська Т. Вищий «інтелектуальний» суд: на фінішній прямій / *Юридична Газета. Online*. 2017. № 15 (565) URL: <https://jur-gazeta.com/publications/actual/vishchiy-intelektualniy-sud-na-finishniy-pryamiy.html>

47. Посібник для суддів з інтелектуальної власності / Бенедисюк І. М. та ін. Київ : К.І.С., 2018. 424 с.

48. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012. № 12 // *Вісник господарського судочинства*. 2012. № 6. Ст. 57.

49. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти:

Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 // *Офіційний вісник України*. 2015. № 38. Ст. 1147.

50. Бентам И. Избранные сочинения. Том первый. Введение а основания нравственности и законодательства. Основные начала Гражданского кодекса. Основные начала Уголовного кодекса. Перевод по англ. изданию Воурингу и франц. Дюмона А.Н. Пыпина и А.Н. Неведоского. С предисл. Ю.Г. Жуковского. Изл. А. Книрем. С.-Петербург: Типограф. и Литограф. Н. Тиблана и Комп., 1867. LXII с., 678 с.

REFERENCES:

1. Fedorenko, V.L. (2021). Stratehichni priorytety rozvytku Naukovodoslidnoho tsentru sudovoi ekspertyzy z pytan intelektualnoi vlasnosti Ministerstva yustytisii Ukrainy u 2021–2023 rokakh [Strategic priorities for the development of the Research Center for Forensic Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine in 2021–2023]. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia – Expert: paradigms of legal sciences and public administration*, 1(13), 11–34 [in Ukrainian].
2. Ukraina potrapyla v top-5 krain z naibilshoiu tinovoiu ekonomikoiu [Ukraine is in the top 5 countries with the largest shadow economy]. (2017). *www.rbc.ua*. Retrieved from <https://www.rbc.ua/ukr/news/ukraina-popala-top-5-stran-krupneysheytenevoy-1498836744.html> [in Ukrainian].
3. Doslidzhennia tinovoi ekonomiky v Ukraini: maizhe chvert VVP – abo 846 mlrd hryven – perebuvaie v tini [Study of the shadow economy in Ukraine: almost a quarter of GDP – or 846 billion hryvnia – is in the shadows]. (2020). *bank.gov.ua*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaie-v-tini> [in Ukrainian].
4. Spetsialnyi Zvit 301 Torhovelnogo predstavnyka SSHa za 2019 rik [Special Report 301 of the US Trade Representative for 2019]. (2019). *www.uami.org.ua*. Retrieved from <https://www.uami.org.ua/ua/events/news/257.html> [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo posylennia okhorony i zakhystu prav na torhovelni marky i promyslovi zrazky ta borotby z patentnymy zlovzhvanniamy” : vid 21 lypnia 2020 r. [Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Strengthening the Protection and Protection of Rights to Trademarks and Industrial Designs and Combating Patent Abuse” from July 21, 2020]. (2020). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 51. Art. 481 [in Ukrainian].
6. Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo reformuvannia patentnoho zakonodavstva” : vid 21 lypnia 2020 r. [Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Reform of Patent Legislation” from July 21, 2020]. (2020). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 52. Art. 496 [in Ukrainian].
7. Varnaliy, Z.S. (Eds.). (2006). *Tinova ekonomika: sutnist, osoblyvosti ta shliakhy lehalizatsii [Shadow economy: essence, features and ways of legalization]*. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
8. Mazur, I. (2006). *Detinizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoriia ta praktyka [De-shadowing of the economy of Ukraine: theory and practice]*. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichniy tsentr «Kyivskiy universytet» [in Ukrainian].
9. Lonh, D., Rei, P., Zharov, V.O., Sheveleva, T.M., Vasylenko, I.E., Drobiazko, V.S. (2007). *Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti: normy mizhnarodnoho i natsionalnoho zakonodavstva ta yikh pravozastosuvannia [Protection of intellectual property rights: norms of international and national legislation and their law enforcement]*. Kyiv: «K.I.S.» [in Ukrainian].
10. Svitlychnyi, O.P. (Eds.). (2016). *Pravo intelektualnoi vlasnosti [Intellectual property*

law]. (2nd ed., rew.). Kyiv: NUBiP Ukrainy [in Ukrainian].

11. Biletska, A.M. (2018). Zaprovadzhennia v Ukraini sudovoi spetsializatsii z pytan intelektualnoi vlasnosti [Introduction of judicial specialization in intellectual property in Ukraine]. *Pravo i sispilstvo – Law and Society*, 1-2, 3-8 [in Ukrainian].

12. Nonik, V.V. (2017). Osnovni chynnyky ta shliakhy detinizatsii ekonomiky Ukrainy: derzhavno-upravlynskyi aspekt [The main factors and ways of de-shadowing the economy of Ukraine: public administration aspect]. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia – Public administration and customs administration*, 2(17), 91-101. Retrieved from <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2934/1/16.pdf> [in Ukrainian].

13. Tyshchuk, T.A., Ivanov, O.V. (2011). Tinizatsiia ekonomiky Ukrainy u knteksti kryzovykh tendentsii [Shading of the economy of Ukraine in the context of crisis trends]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy – Collection of scientific works of the National University of State Tax Service of Ukraine*, 2, 286-298 [in Ukrainian].

14. Erke, Yu., Betlii, O., et al. (2011). *Propozytsii shchodo detinizatsii ekonomiky Ukrainy [Proposals for de-shadowing the economy of Ukraine]*. Kyiv: Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii [in Ukrainian].

15. Voloshchuk, A.M., Yarmaki, Kh.P., Chernyshova, O.O. (2013). *Diialnist orhaniv vnutrishnikh sprav shchodo protydii pravoporushenniam u sferi intelektualnoi vlasnosti [The activity of internal affairs bodies in counteracting offenses in the field of intellectual property]*. Odesa: ODUVS [in Ukrainian].

16. Savych, O.V. (2015). Osnovni chynnyky ta shliakhy protydii tinizatsii ekonomiky Ukrainy [The main factors and ways to counteract the shadowing of the economy of Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, 2. Retrieved from [http://](http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3827)

www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3827 [in Ukrainian].

17. Holovkova, O.M. (2007). Rol administratyvnoho prymusu v borotbi z pravoporushenniamy u sferi intelektualnoi vlasnosti [The role of administrative coercion in the fight against offenses in the field of intellectual property]. *Derzhava i pravo – State and Law*, 37, 294-298 [in Ukrainian].

18. Fedorenko, V.L., Butnik-Siverskyi, O.B., Tymoshchuk, L.P. (2020). Vyznachennia materialnoi shkody pry porushenni avtorskoho prava ta sumizhnykh prav v Ukraini z pozytsii ekonomichno-pravovoi pryrody kryminalnoi vidpovidalnosti: problemy teorii ta praktyky [Determination of material damage in violation of copyright and related rights in Ukraine from the standpoint of the economic and legal nature of criminal liability: problems of theory and practice]. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia – Expert: paradigms of legal sciences and public administration*, 4(10), 11-45 [in Ukrainian].

19. Komakha, A. (2017). Yakym bude poriadok rozghliadu «intelektualnykh» sporiv spetsializovanykh sudom [What will be the procedure for consideration of “intellectual” disputes by a specialized court]. *zib.com.ua*. Retrieved from https://zib.com.ua/ua/128705-yakim_bude_poryadok_rozglyadu_intelektualnih_sporiv_speciali.html [in Ukrainian].

20. Koval, I. (2016). Shchodo pravovoho statusu Vyshchoho sudu z pytan intelektualnoivlasnosti [On the legal status of the Supreme Court on intellectual property]. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti – Theory and practice of intellectual property*, 5, 39-44 [in Ukrainian].

21. Parshykova, A. (n.d.). Kryminalno-pravova okhorona ta zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti (dosvid Spoluchenykh Shtativ Ameryky, Spoluchenooho Korolivstva Velykoi Brytanii, Federatyvnoi Respubliky Nimechchyny ta Shveitsarskoi Konfederatsii) [Criminal protection and protection of intellectual property rights (the experience

of the United States, the United Kingdom, the Federal Republic of Germany and the Swiss Confederation)]. *euinfocenter.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29443.pdf> [in Ukrainian].

22. Varnalii, Z. (2007). Shliakhy detinizatsii ekonomiky Ukrainy ta yii osoblyvosti [Ways of de-shadowing the economy of Ukraine and its features]. *Bankivska sprava – Banking*, 2, 56-66 [in Ukrainian].

23. Kotenko, M.V. (2017). Aaksiolohopravovyi vymir intelektualnoi vlasnosti yak elementu poniatiino-katehorialnoho aparatu yurydychnoi nauky [Axiological and legal dimension of intellectual property as an element of the conceptual and categorical apparatus of legal science]. *Pravo i hromadianske suspilstvo – Law and civil society*, 3(4), 51-59. Retrieved from <http://lclaw.knu.ua/index.php/item/289-aksiolohopravovyy-vymir-intelektualnoyi-vlasnosti-yak-elementu-ponyatiyno-katehorialnoho-aparatu-yurydychnoyi-nauky-kotenko-m-v> [in Ukrainian].

24. Absolutna ta vidnosna tsinnist intelektualnoi vlasnosti [Absolute and relative value of intellectual property]. (2019). *sudexpert.vn.ua*. Retrieved from <https://sudexpert.vn.ua/a401200-absolyutna-vidnosna-tsinnist.html> [in Ukrainian].

25. Lippert, Yu. (1902). *Istoriya kultury. V otdelnykh ocherkakh [History of culture. In separate essays]*. D.A. Koropchevskiy (Eds.). (P.I. Giberman-Lurye, S.A. Ratner, Trans). Saint-Petersburg: S.-Peterburgskaya Elektropechatnya [in Russian].

26. Filippov, M.A. (1871). *Sudebnaya reforma v Rossii. Tom I. Sudoustroystvo. Chast pervaya [Judicial reform in Russia. Volume I. Judicial system. Part one]*. Saint-Petersburg: Tipograf. V. Tushnova [in Russian].

27. Dmitriev, F. (1859). *Istoriya sudebnykh instantsiy i grazhdanskogo sudoproizvodstva ot Sudebnika do Uchrezhdeniya o guberniyakh [History of courts and civil proceedings from the Code of Law to the Office of the Provinces]*. Moscow: V Universit. Tipografii [in Russian].

28. Fedorenko, V.L. (2020). Konstytsiia ta konstytsiina derzhava: pytannia teorii ta praktyky [The Constitution and the constitutional state: Theory and Practice]. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia – Expert: paradigm of legal science and public administration*, 3(9), 13-29 [in Ukrainian].

29. Gachek, Yu. (1913). *Obshchee gosudarstvennoe pravo na osnove sravnitel'nogo pravovedeniya. Chast I. Pravo sovremennoy monarkhii [General state law on the basis of comparative jurisprudence. Part I. The right of the modern monarchy]*. M.A. Reysner (Eds.). (M.Ya. Lazerson, Trans). Riga: Izd-e «Nauka i Zhizn» [in Russian].

30. Gessen, V.M., Nolde, B.E. (Eds.). (1905). *Sovremennye Konstitutsii. Sbornik deystvuyushchikh konstitutsionnykh aktov. Tom I-yy. Konstitutsionnye monarkhii [Modern Constitutions. Collection of current constitutional acts. Volume I. Constitutional monarchies]*. Saint-Petersburg: Izd-vo «Pravo» [in Russian].

31. *Konstitutsiya Germanskoy Imperii i glavneyshie iz otnosyashchikhsya do obshchegosudarstvennogo zakonodatelstva statey konstitutsionnykh aktov drugikh inostrannykh gosudarstv [The Constitution of the German Empire and the most important articles of constitutional acts of other foreign states relating to national legislation]*. (1910). Saint-Petersburg: Gosudarstvennaya tipografiya [in Russian].

32. Zakon Ukrainy “Pro sudoustrii i status suddiv” : vid 02 chervnia 2016 r. [On the Judiciary and the Status of Judges: Law of Ukraine of June 2, 2016]. (2016). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 31. Art. 545 [in Ukrainian].

33. Ukaz Prezydenta Ukrainy “Pro utvorennia Vyshchoho sudu z pytan intelektualnoi vlasnosti” : vid 29 veresnia 2017 r., № 299 [Decree of the President of Ukraine “On the establishment of the Supreme Court of Intellectual Property” from September 29 2017, № 299]. (2017). *Ofitsiinyi*

visnyk Prezidenta Ukrainy – Official Bulletin of the President of Ukraine, 22. Art. 437 [in Ukrainian].

34. Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Tsyvilnogo protsesualnogo kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv” : vid 3 zhovtnia 2017 r. [Law of Ukraine “On amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedure Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and other legislative acts” from October 3, 2017]. (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 48. Art. 436 [in Ukrainian].

35. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 06 lystopada 1991 r. [Commercial Procedural Code of Ukraine from November 6, 1991]. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 6. Art. 56 [in Ukrainian].

36. Reformuvannia sudochynstva u sferi intelektualnoi vlasnosti v Ukraini [Reform of the intellectual property judiciary in Ukraine]. (2018). *legalaid.ua*. Retrieved from <https://legalaid.ua/ru/article/reformuvannya-sudochynstva-u-sferi-intelektualnoyi-vlasnosti-v-ukrayini/> [in Ukrainian].

37. Bocharova, N. (2007). Spetsializirovannye sudy po voprosam intellektualnoy sobstvennosti: argumenty «PRO» i «CONTRA» v sovremennykh mezhdunarodnykh diskussiyakh [Specialized courts on intellectual property: arguments “PRO” and “CONTRA” in modern international discussions]. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti – Theory and practice of intellectual power*, 6, 19-34 [in Russian].

38. Bezzub, I. (n.d.). Spetsializovanyi sud iz rozghliadu sprav u sferi intelektualnoi vlasnosti [Specialized court for intellectual property cases]. *nbuviap.gov.ua*. Retrieved from http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3182:spetsializovaniy-sud-iz-rozglyadu-

[sprav-u-sferi-intelektualnoji-vlasnosti-2&catid=71&Itemid=382](#) [in Ukrainian].

39. Rishennia Rady suddiv administratyvnykh sudiv “Ukrainy Metodychni roziasnennia shchodo zastosuvannia Klasyfikatora katehorii administratyvnykh sprav, zatverdzeni” : vid 26.11.2010, № 93 [Decision of the Council of Judges of Administrative Courts of Ukraine “Methodical explanations on the application of the Classifier of categories of administrative cases” from 26.11.2010, № 93]. *www.vasu.gov.ua*. Retrieved from http://www.vasu.gov.ua/ua/judicial_council.html?_m=publications&_t=rec&id=164 [in Ukrainian].

40. Konstytutsiia Ukrainy : vid 28 chervnia, 1996 [Constitution of Ukraine from June 28, 1996]. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 30 [in Ukrainian].

41. Reformuvannia sudochynstva u sferi intelektualnoi vlasnosti v Ukraini [Intellectual Property Judicial Reform in Ukraine]. (n.d.). *legalaid.ua*. Retrieved from <https://legalaid.ua/ua/article/reformuvannya-sudochynstva-u-sferi-intelektualnoyi-vlasnosti-v-ukrayini/> [in Ukrainian].

42. Fedorenko, V.L., Tymoshchuk, L.P. (2019). Sudova ekspertyza z pytan intelektualnoi vlasnosti: henezys, poniattia, klasyfikatsiia ta systema [Forensic examination of intellectual property: genesis, concepts, classification and system]. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk ta derzhavnoho upravlinnia – Expert: paradigms of legal sciences and public administration*, 1(3), 11-52 [in Ukrainian].

43. Bentam, I. (1860). O sudoustroystve [On judicial system]. Saint-Petersburg: V tipografii Pravits. Senata [in Russian].

44. Fedorenko, V.L. (2021). Stratehichni priorityety rozvytku Naukovo-doslidnoho tsentru sudovoi ekspertyzy z pytan intelektualnoi vlasnosti Ministerstva yustytysii Ukrainy u 2021–2023 rokakh [Strategic priorities for the development of the Research Center for Forensic Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine in 2021-

2023]. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk ta derzhavnogo upravlinnia – Expert: paradigms of legal sciences and public administration*, 1(13), 11-34 [in Ukrainian].

45. Zakon Ukrainy “Pro okhoronu prav na znaky dlia tovariv i posluh” : vid 15 hrudnia 1993 r. [Law of Ukraine “On the protection of rights to marks for goods and services” from December 15, 1993]. (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 47. Art. 36 [in Ukrainian].

46. Pashkovska, T. (2017). Vyshchyi «intelektualnyi» sud: na finishnii priamii [Higher “intellectual” court: at the finish line]. *Yurydychna Hazeta. Online – Legal Gazette. Online*, 15(565). Retrieved from <https://yur-gazeta.com/publications/actual/vishchyi-intelektualniy-sud-na-finishniy-priamii.html> [in Ukrainian].

47. Benedysiuk, I.M., et al. (2018). *Posibnyk dlia suddiv z intelektualnoi vlasnosti [Handbook for judges of intellectual property]*. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].

48. Postanova Plenumu Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy “Pro deiaki pytannia praktyky vyrishennia sporiv, poviazanykh iz zakhystom prav intelektualnoi vlasnosti” : vid 17.10.2012, № 12 [Resolution of the Plenum of the Supreme Economic

Court of Ukraine “On some issues of dispute resolution practice related to the protection of intellectual property rights” from 17.10.2012, № 12]. (2012). *Visnyk hospodarskoho sudochynstva – Bulletin of commercial litigation*, 6. Art. 57. [in Ukrainian].

49. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro zatverdzhennia pereliku haluzei znan i spetsialnostei, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity” : vid 29 kvitnia 2015 r., № 266 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the list of branches of knowledge and specialties in which the training of applicants for higher education is carried out” from April 29 2015, № 266]. (2015). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy – Official Bulletin of Ukraine*, 38. Art. 1147 [in Ukrainian].

50. Bentam, I. (1867). *Izbrannye sochineniya. Tom pervyy. Vvedenie a osnovaniya npravstvennosti i zakonodatelstva. Osnovnye nachala Grazhdanskogo kodeksa. Osnovnye nachala Ugolovnogo kodeksa* [Selected Works. Volume one. Introduction to the foundations of morality and legislation. Basic principles of the Civil Code. Basic principles of the Criminal Code]. (A.N. Pypin, A.N., Nevedoskiy, Trans). Saint-Petersburg: Tipograf. i Litograf. N. Tiplana i Komp. [in Russian].